

بررسی تأثیر عضویت در گروه تجاری بر کیفیت سود

احمد خدای پور*، مریم حبیبی**

چکیده

گروه تجاری به مجموعه‌ای از شرکت‌های قانونی اطلاق می‌شود که دارای شخصیت حقوقی مستقل، اما دارای شخصیت گزارشگری واحد می‌باشد. هدف این پژوهش بررسی تأثیر عضویت در گروه‌های تجاری بر کیفیت سود شرکت‌های عضو می‌باشد. برای اندازه‌گیری کیفیت سود از سه معیار کیفیت اقلام تعهدی، قابلیت پیش‌بینی سود و هموار بودن سود در سطح صنایع مختلف استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌های تحقیق از مدل رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. نمونه آماری تحقیق شامل ۷۲ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۰ می‌باشد. نتایج حاصل از تحقیق بیانگر این است که در شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری کیفیت اقلام تعهدی بالاتر، همچنین قابلیت پیش‌بینی سود بالاتر و سود هموارتری نسبت به شرکت‌های مستقل وجود دارد. با استفاده از این سه شاخص می‌توان نتیجه‌گیری کرد که کیفیت سود در شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری نسبت به شرکت‌های مستقل بالاتر است.

کلید واژه‌ها: گروه‌های تجاری، اقلام تعهدی، قابلیت پیش‌بینی سود، هموار بودن سود.

* دانشیار دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه شهید باهنر کرمان

** کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه علوم پزشکی شیراز

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۳/۱۸

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۶/۱۵

نویسنده مسئول: احمد خدای پور

Email: Khodamipour@uk.ac.ir

مقدمه

برداشت حسابداران و تحلیل گران مالی از واژه سود متفاوت است. تحلیل گران مالی عموماً سود گزارش شده (سود حسابداری) را متفاوت از سود واقعی می دانند. یکی از دلایلی که ممکن است تحلیل گران سود خالص گزارش شده را با سود واقعی متفاوت بدانند، این است که این امکان وجود دارد که سود به وسیله مدیران دستکاری شود (جهانخانی و ظریف فرد، ۱۳۷۴). بنابراین، کیفیت سود یکی از جنبه های با اهمیت ارزیابی سلامت مالی شرکت ها است که مورد توجه سرمایه گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده کنندگان صورت های مالی قرار گرفته است. کیفیت سود به توانایی سود گزارش شده در انعکاس سود واقعی، سودمندی در پیش بینی سود آتی و همچنین به ثبات، پایداری و عدم تغییرپذیری سود گزارش شده اشاره دارد (فیشر^۱، ۱۹۸۰).

امروزه گروه های تجاری نقش برجسته ای در بازارهای مالی ایفا می کنند. شرکت های عضو گروه های تجاری علاوه بر استفاده از منابع و قابلیت های شرکت های خود، این ویژگی متمایز را هم دارند که می توانند از تکنولوژی، سرمایه، منابع انسانی، تولیدات و خدمات سایر شرکت های عضو گروه استفاده کنند. با توجه به ساختار مالکیت مشترک در این گروه ها، بحث مدیریت سود و کیفیت سود در این گروه ها مطرح می شود. در این پژوهش، تأثیر عضویت در گروه های تجاری بر کیفیت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی می شود. و در این پژوهش به این سوال پاسخ داده می شود که آیا شرکت های عضو گروه های تجاری کیفیت سود بالاتری نسبت به شرکت های مستقل دارند؟

مبانی نظری

کیفیت سود

منظور از کیفیت سود، زمینه بالقوه رشد سود و میزان احتمال تحقق سودهای آتی است. به عبارت دیگر، ارزش سهم تنها به سود هر سهم سال جاری شرکت بستگی ندارد، بلکه به انتظارات ما از آینده شرکت و قدرت سودآوری سال های آتی و ضریب اطمینان نسبت به سودهای آتی بستگی دارد (جهانخانی و ظریف فرد، ۱۳۷۴). در تعریف مفهوم کیفیت سود به دو ویژگی سودمندی در تصمیم گیری و ارتباط بین کیفیت سود و سود اقتصادی اشاره می شود.

به بیان دیگر کیفیت سود عبارت است از بیان صادقانه سود گزارش شده، یعنی کیفیت سود بالا نشان دهنده مفید بودن اطلاعات سود برای تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان و همچنین مطابقت بیشتر آن با سود اقتصادی می‌باشد.

همچنین پایداری سود طی سال‌های متممادی به عنوان معیاری برای کیفیت سود بیان شده است. روساین^۱ (۱۹۹۹) سودی را با کیفیت تر میداند که پایدارتر باشد. از دید ریچاردسون^۲ و همکاران (۲۰۰۱) کیفیت سود درجه ثبات عملکرد عایدات در دوره آینده است. هاج^۳ (۲۰۰۳)، معتقد است کیفیت سود درجه تفاوت سود خالص گزارش شده از عایدات واقعی است. میخائیل^۴ و همکاران (۲۰۰۳) کیفیت سود را به میزانی که سودهای گذشته شرکت با جریان‌های نقدی آتی مرتبط است، در نظر می‌گیرند و بنابراین، به ارزش پیش‌بینی توجه می‌کنند. فرانسیس^۵ و همکاران (۲۰۰۵) از کیفیت اقلام تعهدی سود به عنوان کیفیت سود یاد می‌کنند و سودهایی را با کیفیت تر می‌دانند که کیفیت اقلام تعهدی آن‌ها بیشتر باشد. ولوری و جنکینز^۶ (۲۰۰۶) از ویژگی‌های کیفی اطلاعات صورت‌های مالی، یعنی مربوط بودن و قابل اتکا بودن طبق چارچوب نظری هیات استانداردهای حسابداری مالی به عنوان کیفیت سود استفاده کرده‌اند.

از نظر وینسنت و شیپر^۷ (۲۰۰۳) کیفیت سود تا حدی به سود هیکس در ۱۹۳۹ نزدیک است؛ یعنی سود نزدیک به سود هیکس دارای کیفیت بالایی است. لازم به ذکر است که سود از نظر هیکس به میزان مصرف منابع در شرکت اطلاق می‌گردد؛ به طوریکه ارزش اقتصادی اول دوره با آخر دوره شرکت برابر باشد. این معیار، بیانگر تغییر در خالص داراییهای اقتصادی است و نهایت‌اینکه از نظر کمیسیون بورس اوراق بهادار، عایدات مدیریت شده از کیفیت پایینی برخوردار است.

شش بعد اندازه‌گیری کیفیت سود مبتنی بر اطلاعات حسابداری شامل کیفیت اقلام تعهدی، تغییرپذیری، اقلام تعهدی اختیاری، عامل مشترک، قابلیت پیش‌بینی سود و هموار بودن سود می‌باشد.

در این تحقیق برای اندازه‌گیری کیفیت سود از قابلیت پیش‌بینی و هموار بودن سود اقلام تعهدی استفاده می‌شود.

قابلیت پیش‌بینی

بر اساس این ویژگی، سودهای گذشته این قابلیت را دارند که سودهای آینده را پیش‌بینی کنند (لیپ ۱۹۹۰). برای این کار سودهای متوالی باید ارتباط قابل فهمی با یکدیگر داشته و اجزای صورت سود و زیان نیز در سال‌های متوالی تنها با یک روال منطقی تغییر کرده باشند (شیپر و وینست، ۲۰۰۳). انجمن حسابداری آمریکا در بیانیه تئوری حسابداری چنین می‌نویسد: "در تدوین استانداردها، معیار جامع مفید بودن اطلاعات است، ادبیات موجود در این زمینه موضوع مفید بودن را به تسهیل در امر تصمیم‌گیری مرتبط ساخته است. توجه به نتیجه حاصل از تصمیم از عوامل مهم در امر تصمیم‌گیری است، که این مهم از طریق پیش‌بینی حاصل می‌شود. بنابراین سود گزارش شده برای اینکه بتواند در راستای تسهیل تصمیم‌گیری به سرمایه‌گذاران کمک کند باید دارای توان پیش‌بینی‌کنندگی باشد. در صورتی که سود ارائه شده قابلیت پیش‌بینی خوبی داشته باشد، ویژگی کیفی مطلوبی را خواهد داشت (حصاری، ۱۳۹۱).

تغییر پذیری (نوسان پذیری)

پایداری ارقام سودهای متوالی، نشانه بالا بودن کیفیت سود است اما این نگرانی وجود دارد که مدیران به وسیله هموارسازی سود، پایداری سود را افزایش داده و از این طریق کیفیت سود را مطلوب جلوه دهند. در حالی که هموارسازی سود باعث کاهش کیفیت سود می‌شود. بر اساس ویژگی تغییر پذیری، سود به طور ذاتی در هر سال تغییر می‌کند. چنانچه تغییرات سود با تغییرات وجوه نقد هماهنگ باشد، کیفیت سود نیز بالاتر است (شیپر و وینست ۲۰۰۳). هموارسازی سود به رفتار آگاهانه‌ای اطلاق می‌شود که به منظور کاهش نوسان‌های دوره‌ای سود شکل می‌گیرد.

اقدام تعهدی

طبق بند ۲۳ استاندارد حسابداری شماره ۱۱ ایران، به استثنای اطلاعات مربوط به جریان‌های نقدی، واحد تجاری باید صورت‌های مالی خود را بر مبنای تعهدی (حسابداری تعهدی) تهیه کند.

در فرهنگ اصطلاحات حسابداری این گونه بیان شده است که اقدام تعهدی، به هزینه‌ها و

درآمدهایی اطلاق می‌شود که در یک دوره مالی واقع شده اند ولی به دلیل سررسید نشدن تاریخ پرداخت یا دریافت در حساب‌ها ثبت نشده اند، مبلغ تحقق یافته این گونه ارقام در پایان دوره مالی محاسبه و در حساب‌ها تحت عناوین هزینه‌های پرداختنی (بدهی) و درآمدهای دریافتنی یا معوق (دارایی) ثبت می‌شوند (سجادی و اکبری، ۱۳۸۵).

می‌توان ارقام تعهدی را به عنوان انتقال دهنده وجه نقد به زمان دیگر معرفی کرد. بدین صورت که پرداخت‌ها و دریافت‌های وجه نقد، به درستی در ارقام تعهدی ثبت شده مندرج است و این موضوع موجب می‌شود این ارقام، واقعیت اقتصادی شرکت را بهتر نمایش دهند.

گروه‌های تجاری

گروه‌های تجاری به مجموعه‌ای از شرکت‌های قانونی اطلاق می‌شوند که دارای شخصیت حقوقی مستقل، اما دارای شخصیت گزارشگری واحد می‌باشند و در بازارهای مختلف فعالیت کرده و از نظر مالی تحت کنترل مشترک می‌باشند (دلدار، ۱۳۹۱).

طبق بند ۴ استاندارد شماره ۱۸، گروه تجاری را به عنوان گروه تجاری اصلی و واحدهای فرعی آن تعریف می‌کند. (کمیته تدوین استانداردهای حسابداری ایران، ۱۳۹۰).

شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری با مشکلات کمتری از لحاظ تامین نیازهای مالی خود مواجه هستند، چرا که شرکت‌های عضو می‌توانند ضامن و تضمین کننده بازپرداخت وام‌های دریافتی سایر شرکت‌های عضو گروه باشند. از طرف دیگر شرکت‌های عضو می‌توانند برای تأمین نیازهای نقدی خود از یکدیگر تامین مالی کنند. به عبارت دیگر بازار سرمایه داخلی را تشکیل می‌دهند که شرایط آسان تر استقراض و بازپرداخت‌های آن شرکت‌های عضو گروه را به این نوع تامین مالی تشویق می‌کند.

ساختار روابط بین گروه‌ها نیز در کشورهای مختلف متفاوت است. این تفاوت‌ها می‌تواند ناشی از ساختارهای متفاوت در مالکیت‌های رسمی کشورها شامل نقش‌های مالکیت بانک‌ها، شرکت‌های خانوادگی، نقش‌های متفاوت دولت‌ها و شبکه‌های اجتماعی غیر رسمی باشد (مورک^۱ و همکاران، ۲۰۰۵).

کیفیت سود در گروه‌های تجاری

برخی دیدگاه‌ها در مورد گروه‌های تجاری حاکی از آن است که گروه‌های تجاری را نوع

خاصی از شرکت‌های خانوادگی، البته با مزایایی فراتر، تعریف می‌کنند. در مورد شرکت‌های خانوادگی دو دیدگاه وجود دارد؛ یک دیدگاه بیان می‌کند که در شرکت‌های خانوادگی، عدم تقارن اطلاعاتی وجود دارد و این امر باعث می‌شود که اطلاعات به راحتی در اختیار دیگر سهام‌داران قرار نگیرد. از دیدگاه دیگر، به دلیل ایجاد حسن شهرت در بلند مدت، شرکت‌های خانوادگی تشویق می‌شوند از فعالیت‌هایی نظیر مدیریت سود که اثرات کوتاه مدت دارند، پرهیز کنند (محمدی و نمازی، ۱۳۸۹).

در مورد گروه تجاری نیز دو دیدگاه وجود دارد که تفاوت آن‌ها باعث ایجاد انگیزه برای تحقیق در مورد رابطه این گروه‌ها با کیفیت سود می‌شود. در یک دیدگاه شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری به دلیل تشکیل دادن یک بازار درون گروهی به راحتی می‌توانند منابع مالی را بین خود انتقال دهند و به دلیل داشتن روابط مالکیت مشترک، مشوق‌هایی برای مدیریت سود از طریق این گونه معاملات و انحراف منابع بین شرکت‌های عضو به وجود می‌آید و این باعث کاهش کیفیت سود می‌شود.

دیدگاه دیگر بیان می‌کند که اثرات مثبت و منفی هر یک از شرکت‌های گروه، قابل انتقال به شرکت‌های دیگر عضو می‌باشد و هر یک از شرکت‌ها برای جلوگیری از سرازیر شدن اثرات منفی شرکت دیگر تلاش می‌کنند تا عملکرد و سود خود و دیگر شرکت‌ها را در سطح مناسبی قرار دهند و از مدیریت کردن سود توسط مالکان دیگر شرکت‌ها جلوگیری کنند و این امر موجب بالا رفتن سطح کیفیت سود می‌شود.

پیشینه

گیلان^۱ (۲۰۰۷)، در پژوهشی تحت عنوان شرکت‌های وابسته و حمایت مالی، عملکرد بازار سرمایه داخلی در گروه‌های تجاری هند طی سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۱ را بررسی کرد. شواهد نشان داد که وام‌های درون گروهی به معنای مهم انتقال وجه نقد بین شرکت‌های گروه به طور معمول برای حمایت مالی شرکت‌های ضعیف تر استفاده می‌شود. یک دلیل مهم برای فراهم شدن این پشتیبانی جلوگیری از انتقال اثرات منفی شرکت ورشکسته به سایر شرکت‌های گروه است. با ورشکستگی یک شرکت گروه، احتمال انتقال اثرات منفی و ورشکستگی به سایر شرکت‌ها وجود خواهد داشت.

رونی^۱ و همکاران (۲۰۱۲)، در تحقیقی به بررسی تاثیر گروه‌های تجاری بر سیاست تقسیم سود در شرکت‌های هندی طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۶ پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که در مقایسه با شرکت‌های مستقل، درصد توزیع سود در شرکت‌های وابسته به گروه‌های تجاری کمتر است. همچنین شرکت‌های وابسته به گروه‌های تجاری متنوع، سود بیشتری در مقایسه با شرکت‌های وابسته به سایر گروه‌های تجاری می‌پردازند.

دهول^۲ و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان وابستگی به گروه‌های تجاری و کیفیت سود، به بررسی بین‌این دو در شرکت‌های هندی پرداختند. آن‌ها برای بررسی کیفیت سود از پنج معیار استفاده کردند. هر کدام از معیارهای ارزیابی کیفیت سود نتایج متفاوتی را نشان داده است. اما آن‌ها به این نتیجه رسیدند که کیفیت سود در شرکت‌های وابسته به گروه‌های تجاری در مقایسه با شرکت‌های مستقل بیشتر است.

حقیقت و معتمد (۱۳۹۰)، در پژوهشی نشان دادند که بین نوسان پذیری و قابلیت پیش‌بینی سود در کوتاه‌مدت و بلندمدت ارتباط منفی وجود دارد. بنابراین، در شرایط کم نوسان، سود سال جاری می‌تواند معیار مناسبی برای پیش‌بینی سودهای آتی باشد. ولی در شرایط پرنوسان، سود سال جاری نمی‌تواند روندی یکنواخت داشته باشد تا به مدیران و سایر استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی در پیش‌بینی سودهای آتی کمک کند.

دلدار (۱۳۹۱) در پژوهش خود بر خلاف پیش‌بینی‌ها، نتیجه گرفت که میزان سود تقسیمی در شرکت‌های وابسته به گروه‌های تجاری در مقایسه با شرکت‌های مستقل کمتر است. نتایج حاصل از تحقیق فدوی (۱۳۹۲)، بیانگر عدم تاثیر عضویت در گروه تجاری بر ساختار سرمایه شرکت عضو می‌باشد. همچنین نتایج این تحقیق نشان داد که ساختار سرمایه شرکت‌های عضو گروه تجاری متنوع و غیر متنوع با یکدیگر تفاوت معناداری ندارد.

فرضیه‌ها

با توجه به مبانی نظری یاد شده، سه فرضیه به صورت ذیل ارائه می‌شود:

- ۱- شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری کیفیت اقلام تعهدی بالاتری نسبت به شرکتهایی که عضو گروه‌های تجاری نیستند، دارند.
- ۲- شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری قابلیت پیش‌بینی سود بالاتری نسبت به شرکت‌هایی

که عضو گروه‌های تجاری نیستند، دارند.

۳- شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری سود هموارتری نسبت به شرکت‌هایی که عضو گروه‌های تجاری نیستند، دارند.

روش شناسی

باتوجه به اینکه داده‌های مورد استفاده در این پژوهش، اطلاعات واقعی و تاریخی است، روش شناسی تحقیق از نوع پس رویدادی است. به منظور انجام پژوهش، داده‌های تحقیق از نرم افزار تدبیر پرداز و از صورتهای مالی منتشر شده شرکتهای بورسی در سایت مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی استخراج شده است. جامعه آماری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. نمونه انتخابی دارای شرایط زیر است:

۱- تاریخ پذیرش آنها در بورس قبل از سال ۱۳۷۹ و تا پایان سال ۱۳۹۰ نیز در فهرست شرکتهای بورسی باشند.

۲- شرکتهای جزء شرکتهای سرمایه‌گذاری، مالی و واسطه‌گری، به دلیل اینکه نسبت‌های مالی متفاوتی نسبت به سایر شرکتهای دارند، نباشند.

۳- سال مالی آنها به پایان اسفند منتهی باشد و در دوره مورد بررسی تغییر سال مالی نداده باشند.

۴- اطلاعات کامل و تفصیلی صورتهای مالی سالانه شرکت همراه با قیمت بازار سهم در پایان سال برای دوره‌ای که شرکت مورد بررسی قرار می‌گیرد، موجود باشد. پس از اعمال شرایط فوق تعداد ۷۲ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب و مورد آزمون قرار گرفته شده است.

مدل‌ها

برای آزمون فرضیه اول از مدل زیر استفاده می‌شود:

$$Accrual_{it} = \beta_0 + \beta_1 BG_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 ROA_{it-1} + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 Growth_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

که در آن:

$Accrual_{it}$: کیفیت ارقام تعهدی

BG_{it} : متغیر مجازی مستقل، اگر شرکت عضو گروه تجاری باشد یک و در غیر این صورت صفر می‌گیرد.

$Size_{it}$: اندازه شرکت

ROA_{it-1} : شاخص سودآوری سال قبل

Lev_{it} : اهرم مالی شرکت

$Growth_{it}$: رشد شرکت

ε_{it} : جزء اخلال رگرسیون

برای آزمون فرضیه دوم از مدل زیر استفاده می‌شود:

$$Predictability_{it} = \beta_0 + \beta_1 BG_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 ROA_{it-1} + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 Growth_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

که در آن:

$Predictability_{it}$: قابلیت پیش‌بینی سود

برای آزمون فرضیه سوم از مدل زیر استفاده می‌شود:

$$Smoothness_{it} = \beta_0 + \beta_1 BG_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 ROA_{it-1} + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 Growth_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

که در آن:

$Smoothness_{it}$: هموار بودن سود

متغیرها

متغیر وابسته:

متغیر وابسته این پژوهش کیفیت سود می‌باشد. برای اندازه‌گیری کیفیت سود از سه شاخص کیفیت اقلام تعهدی، قابلیت پیش‌بینی سود و هموار بودن سود در سطح صنایع استفاده شده است.

در این پژوهش برای محاسبه کیفیت اقلام تعهدی از مدل تعدیل شده دچو و دیچو^(۲۰۰۲) استفاده شده است:

$$TCA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 * CFO_{i,t-1} + \beta_2 * CFO_{i,t} + \beta_3 * CFO_{i,t+1} + \beta_4 * \Delta REV_{i,t} + \beta_5 * PPE_{i,t} + U_{i,t}$$

که در آن:

TCA_{it} : جمع اقلام تعهدی جاری برای شرکت i در سال t است که با استفاده از رابطه زیر اندازه گیری می شود (اسلون، ۱۹۹۶):

$$TCA_{it} = OL_{it} - CFO_{it}$$

CFO_{it} : جریان نقد عملیاتی شرکت i در سال t

ΔREV_{it} : تغییر در فروش خالص طی سالهای t و $t-1$ برای شرکت i

PPE_{it} : ارزش خالص دارایی های ثابت مشهود شرکت i در سال t

OL_{it} : سود عملیاتی شرکت i در سال t

U_{it} : خطای تخمین (باقی مانده های حاصل از رگرسیون)

β : ضریب متغیر مستقل

تمامی متغیرها برای همگن شدن به جمع دارایی های اول دوره تقسیم گردیده اند. U_{it} باقی مانده حاصل از رگرسیون است که انحراف معیار این باقی مانده طی سال های t_0 تا $t_{0.5}$ ، شاخص اندازه گیری کیفیت اقلام تعهدی می باشد. هر قدر انحراف معیار بالاتر باشد، کیفیت سود پایین تر است. این عدد را در -1 ضرب می کنیم، و با معیار جدید، هر قدر انحراف معیار بالاتر باشد، کیفیت سود بالاتر خواهد بود (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴).

به پیروی از شیپر، السون، لافوند^۱ و فرانسیس توان پیش بینی سود از طریق رابطه زیر برآورد می شود:

$$PAT_{it} = \beta_0 + \beta_1 PAT_{it-1} + V_{it}$$

که در آن:

PAT_{it} : سود خالص شرکت در سال t

PAT_{it-1} : سود خالص شرکت در سال $t-1$

V_{it} : اجزاء اخلاص رگرسیون (جزء باقی مانده).

متغیرهای مدل فوق نیز برای همگن شدن به جمع دارایی های ابتدای دوره تقسیم شده اند. منفی انحراف معیار مقادیر باقی مانده مدل اتو رگرسیون فوق طی سال های t_0 تا $t_{0.5}$ ، اندازه قابلیت پیش بینی سود یک شرکت را برای سال اندازه گیری می کند. برای اندازه گیری هموار بودن سود به پیروی از ویسکسی و همکاران (۲۰۰۳)، فرانسیس و

همکاران (۲۰۰۴) و دهول و همکاران (۲۰۱۲) از تقسیم انحراف معیار جریان نقد عملیاتی در دوره زمانی t_0 تا $t_{0.5}$ بر انحراف معیار سود خالص طی همین دوره استفاده شد:

$$Smoothness_{it} = \frac{\delta CFO_{it}}{\delta PAT_{it}}$$

که در آن:

δCFO_{it} : انحراف معیار جریان نقد عملیاتی

δPAT_{it} : انحراف معیار سود خالص

برای اندازه گیری این مدل نیز برای همگن سازی متغیرها بر جمع دارایی‌های اول دوره تقسیم شده‌اند. نسبت بالاترین شاخص نشان دهنده کیفیت سود بالاتر خواهد بود.

متغیر مستقل

در این پژوهش از متغیر مستقل مجازی BG استفاده شده است، به این صورت که اگر شرکت‌ها عضو گروه تجاری باشند، عدد یک و در غیراین صورت، عدد صفر به آن تعلق می‌گیرد.

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت (Size): از لگاریتم طبیعی مبلغ فروش هر شرکت بدست می‌آید.
 اهرم مالی (Lev): از تقسیم جمع بدهی‌ها به جمع دارایی‌های هر شرکت به دست می‌آید.
 سودآوری (ROA): از تقسیم سود خالص سال قبل بر مجموع دارایی‌های سال قبل به دست می‌آید.
 رشد شرکت (Growth): در این پژوهش از رشد فروش استفاده شده است که از تقسیم تفاوت فروش سال جاری و سال قبل بر فروش سال قبل به دست می‌آید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

آمار توصیفی

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول (۱) بیان شده است. میانگین گروه ۰/۶۷ نشان

می‌دهد که در طول دوره زمانی مورد بررسی بیشتر شرکت‌های مورد مطالعه عضو گروه تجاری بوده‌اند.

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرها

متغیر	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
عضویت در گروه	۰/۶۷۳۶	۱/۰۰۰۰	۰/۴۶۹۴	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰
کیفیت اقلام تعهدی	-۰/۰۶۵۴	-۰/۰۵۷۷	۰/۰۴۱۴	-۰/۰۳۰۴	-۰/۰۱۲۲
قابلیت پیش‌بینی سود	-۰/۰۸۸۹	-۰/۰۶۱۵	۰/۰۹۳۳	-۰/۰۶۲۳	-۰/۰۰۵۱
هموار بودن سود	۱/۹۶۸۴	۱/۳۹۶۷	۱/۶۷۲۹	۰/۰۶۵۲	۱۰/۰۴۲
اندازه شرکت	۱۳/۰۲۱۵	۱۲/۸۸۷۸	۱/۳۶۱۵	۱۰/۰۱۷۹	۱۸/۲۴۱۶
اهرم مالی	۰/۷۰۴۰	۰/۶۸۶۷	۰/۲۱۹۲	۰/۱۸۰۲	۲/۳۵۶۷
سودآوری	۰/۱۱۶۹	۰/۰۹۱۷	۰/۱۴۰۲	-۰/۳۱۷۴	۱/۳۶۸۸
رشد فروش	۰/۲۱۶۷	۰/۱۳۸۲	۰/۲۵۹۵	-۰/۹۵۶۲	۲۵/۱۳۵۳

آزمون فرضیه‌ها

اولین گام در آزمون فرضیه، تعیین نوع تخمین مدل می‌باشد. در اینجا باید تعیین کنیم که داده‌های مورد استفاده از نوع ترکیبی (pool) یا تلفیقی (panel) هستند. برای انجام این کار از آزمون چاو استفاده می‌کنیم. در هر سه مدل با سطح اطمینان ۹۹ درصد روش داده‌های تلفیقی پذیرفته شد. روش داده‌های تلفیقی یا پانل خود دارای دو روش اثرات ثابت و اثرات تصادفی می‌باشد که برای انتخاب بین این دو روش از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. با توجه به سطوح معناداری به دست آمده از این آزمون در هر سه مدل، روش اثرات تصادفی پذیرفته می‌شود. نتایج حاصل از آزمون‌های چاو و هاسمن در جداول (۲) و (۳) ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج حاصل از آزمون چاو

مدل	مقدار آماره F	درجه آزادی	سطح معناداری	روش تأیید شده
مدل شماره ۱	۸/۲۰۱۸	۷۱۳۵۵	۰/۰۰۰۰	پانل
مدل شماره ۲	۲۲/۱۵۱	۷۱۳۵۵	۰/۰۰۰۰	پانل
مدل شماره ۳	۱/۶۱۶۹	۷۱۲۵۲	۰/۰۰۳۴	پانل

جدول ۳: نتایج حاصل از آزمون هاسمن

مدل	آماره کای دو	درجه آزادی	سطح معناداری	روش تأیید شده
شماره ۱	۲۵.۵۲۸۴	۵	۰/۰۰۰۶	اثرات ثابت
شماره ۲	۱۷۱/۹۳۶	۵	۰/۰۰۰۰	اثرات ثابت
شماره ۳	۷۳/۲۹۵۵	۵	۰/۰۰۰۳	اثرات ثابت

نتایج آزمون فرضیه اول

برای بررسی همبستگی بین پسماندها از آماره دوربین- واتسون استفاده شده است. آماره بدست آمده از جدول تجزیه و تحلیل مدل ابتدا با آماره موجود در جداول آماری مقایسه شده و پس از مشخص شدن اینکه همبستگی موجود است یا خیر، به رفع آن اقدام می‌شود. با توجه به حجم نمونه (۷۲) و تعداد متغیرهای توضیحی ۵ و سطح معناداری ۱٪، این آماره باید بین اعداد $۱/۶۱۱$ و $۲/۳۹$ باشد تا مشکل خودهمبستگی وجود نداشته باشد. پس از تخمین اولیه مدل آماره دوربین- واتسن، $۱/۰۷۸$ بوده که نشان دهنده خودهمبستگی اجزا اخلال مدل می‌باشد. برای رفع این مشکل از متغیر وقفه بهینه AR استفاده شده است. درجه وقفه بهینه این متغیر، یک تشخیص داده شده است. با در نظر گرفتن این وقفه مقدار آماره دوربین- واتسن به $۲/۰۷۹$ افزایش یافته و مشکل خودهمبستگی مدل رفع شده است.

جدول ۴: نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول تحقیق

عنوان متغیر	ضریب	آماره t	سطح معناداری
مقدار ثابت	-۰/۱۷۹۰	-۳/۴۵۱۶	۰/۰۰۰۶
عضویت در گروه	۰/۰۰۲۶	۰/۷۲۶۴	۰/۰۶۸۲
اهرم مالی	۰/۰۱۳۹	۱/۸۴۲۲	۰/۰۶۶۵
رشد	-۰/۰۰۵۱	-۵/۷۷۴۱	۰/۰۰۰۰
اندازه	۰/۰۰۸۲	۱/۹۷۰۳	۰/۰۴۹۸
سودآوری	-۰/۰۲۰۲	-۲/۰۴۹۷	۰/۰۴۱۳
وقفه مدل	۰/۳۷۴۹	۳/۲۵۹۵	۰/۰۰۱۳
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۹۲۸	آماره دوربین واتسن	۲/۰۷۹۱
آماره F	۱۸/۸۴۰۷	سطح معناداری F	۰/۰۰۰۰

آماره F به دست آمده در مدل فوق در سطح اطمینان $۰/۹۹$ معنا دار است، بنابراین کل مدل از لحاظ آماری معنادار است. همان طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، ضریب عضویت در گروه در سطح $۰/۹۰$ معنادار و مثبت می‌باشد. این نتیجه بیانگر تایید فرضیه اول مبنی بر بالاتر بودن کیفیت اقلام تعهدی در شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری می‌باشد.

نتایج آزمون فرضیه دوم

همان طور که در جدول شماره (۵) مشاهده می‌شود، آماره F به دست آمده در مدل فوق در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار است، بنابراین کل مدل از لحاظ آماری معنادار است. همچنین، ضریب عضویت در گروه در سطح ۰/۹۹ معنادار و دارای ضریب مثبت می‌باشد. این نتیجه بیانگر تایید فرضیه دوم مبنی بر بالاتر بودن قابلیت پیش‌بینی سود در شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری می‌باشد.

جدول ۵: نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم تحقیق

عنوان متغیر	ضریب	آماره t	سطح معناداری
مقدار ثابت	-۰/۲۶۶۲	-۷/۸۶۷۷	۰/۰۰۰۰
عضویت در گروه	۰/۴۳۴۰	۱۳/۱۸۷۸	۰/۰۰۰۰
اهرم مالی	۰/۰۵۸۳	۳/۲۸۸۶	۰/۰۰۱۱
رشد شرکت	-۰/۰۰۲۷	-۱/۵۰۸	۱/۳۲۲۴
اندازه شرکت	۰/۰۲۴۳	۳/۵۷۱۲	۰/۰۰۰۴
سودآوری	-۰/۰۸۹۷	-۴/۰۱۶۲	۰/۰۰۰۱
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۷۱۸۶	آماره دوربین واتسن	۱/۶۱۴۴
آماره F	۲۶/۶۰۸۶	سطح معناداری F	۰/۰۰۰۰

نتایج آزمون فرضیه سوم

پس از تخمین اولیه مدل آماره دوربین-واتسن، ۱/۳۸۵۳ بوده که نشان دهنده خودهمبستگی بین اجزای اخلاص مدل می‌باشد. برای رفع این مشکل از متغیر وقفه بهینه AR استفاده شده است. درجه وقفه بهینه این متغیر، یک تشخیص داده شده است. با در نظر گرفتن این وقفه مقدار آماره دوربین-واتسن به ۱/۹۸۹۸ افزایش یافته و مشکل خودهمبستگی مدل رفع شده است. همان طور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود، آماره F به دست آمده در مدل فوق در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار است، بنابراین کل مدل از لحاظ آماری معنادار است. همچنین، ضریب عضویت در گروه در سطح ۰/۹۰ معنادار و مثبت می‌باشد. این نتیجه بیانگر تایید فرضیه سوم مبنی بر هموار بودن سود در شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری می‌باشد.

جدول ۶: نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم تحقیق

عنوان متغیر	ضریب	آماره t	سطح معناداری
مقدار ثابت	-۱/۰۴۶۷	-۰/۳۵۷۰	۰/۷۲۱۳
عضویت در گروه	۰/۷۰۰۳	۱/۶۸۴۱	۰/۰۹۳۳
اهرم مالی	۰/۳۸۳۶	۱/۸۳۹۲	۰/۰۶۶۹
رشد شرکت	-۰/۰۳۳۷	-۱/۱۹۲۹	۲/۳۳۹
اندازه شرکت	۰/۱۷۵۷	۰/۷۶۵۷	۰/۰۴۴۵
سودآوری	-۰/۱۷۳۰	-۰/۶۱۸۵	۰/۰۳۶۷
وقفه مدل	۰/۳۰۹۰	۰/۲۹۸۹	۰/۰۲۲۳
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۲۲۷	آماره دوربین واتسن	۱/۹۸۹۸
آماره F	۶/۱۰۶۴	سطح معناداری F	۰/۰۰۰۰

نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی تاثیر عضویت در گروه‌های تجاری بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شد. برای ارزیابی کیفیت سود از سه معیار کیفیت اقلام تعهدی، قابلیت پیش‌بینی سود و هموار بودن سود در سطح صنایع مختلف استفاده شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شرکت‌ها برای جلوگیری از سرازیر شدن اثرات منفی دیگر شرکت‌های عضو گروه به شرکت خود همچون احتمال ورشکستگی، سوء مدیریت، بدنام شدن شرکت در اذهان عمومی از طریق انتشار اخبار مدیریت سود توسط شرکت، همواره تلاش می‌کنند از اقدامات مدیریت سود، هم در شرکت خود و هم در شرکت‌های عضو گروه جلوگیری کنند و از این طریق سود با کیفیتی را ارائه کنند.

نتایج حاصل از فرضیه اول نشان می‌دهد که شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری کیفیت اقلام تعهدی بالاتری نسبت به شرکت‌های مستقل دارند. همچنین نتایج حاصل از فرضیه‌های دوم و سوم نشان می‌دهد که شرکت‌های عضو گروه از قابلیت پیش‌بینی سود بالاتر و نیز سود هموارتری نسبت به شرکت‌های مستقل برخوردارند.

با توجه به سه معیار استفاده شده اندازه‌گیری کیفیت سود در این پژوهش می‌توانیم نتیجه

گیری کنیم که شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری از کیفیت سود بهتری نسبت به شرکت‌های مستقل برخوردارند. نتایج این تحقیق با نتایج حاصل از پژوهش دهول و همکاران (۲۰۱۲) مطابقت دارد.

با توجه به یافته‌های این پژوهش سرمایه‌گذاران باید در تصمیمات خود این نکته را مد نظر قرار دهند که شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری از کیفیت سود بهتری نسبت به شرکت‌های مستقل برخوردارند و با اطمینان بیشتری می‌توانند در این شرکت‌ها سرمایه‌گذاری کنند.

یادداشت‌ها

1. Fischer	8. Lipe
2. Revsine	9. Morck
3. Richardson	10. Gopalan
4. Hodge	11. Ronny
5. Mikhail	12. Dhole
6. Francis	13. Dechow & Dichev
7. Velury&Jenkins	14. Lafond

منابع

جهانخانی، علی و ظریف فرد، احمد (۱۳۷۴)، آیا مدیران و سهام‌داران از معیارهای مناسبی برای اندازه‌گیری ارزش شرکت استفاده می‌کنند؟، *تحقیقات مالی*، (۷ و ۸)، صص ۶۶-۴۱.

حصاری، حمزه (۱۳۹۱)، بررسی اثر رقابت بازار محصول بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، *پایان نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

حقیقت، حمید و معتمد، محمد (۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین نوسان پذیری و قابلیت پیش‌بینی سود، *پیشرفت‌های حسابداری*، (۲)، صص ۸۷-۶۵.

دلدار، مصطفی (۱۳۹۱)، بررسی اثر عضویت در گروه‌های تجاری بر سیاست تقسیم سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، *پایان نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

سجادی نژاد، حسن و اکبری، فضل الله (۱۳۸۵)، فرهنگ اصطلاحات حسابداری، چاپ اول، تهران: مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی.

فدوی، محمدحسن (۱۳۹۲)، بررسی تاثیر عضویت در گروه تجاری بر ساختار سرمایه شرکت‌های عضو، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

کمیته تدوین استانداردهای حسابداری ایران، (۱۳۹۰)، استانداردهای حسابداری ایران، نشریه شماره ۱۶۰، تهران: انتشارات سازمان حسابرسی.

نمازی، محمد و محمدی، محمد (۱۳۸۹). بررسی کیفیت سود و بازده شرکت‌های خانوادگی و غیر خانوادگی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پیشرفت‌های حسابداری، (۲)، صص ۱۹۴-۱۵۹.

Dchow, Patricia M. and Dichev Ilia D, (2002), The Quality of Accruals and Earnings: the Role of Accrual Estimation Errors, *The Accounting Review*, No.77, pp.35-59.

Dhole, S. Gerald, Chttor, d. Lobo,(2012), Business Group affiliation Quality: Evidence from Indian Business groups, Working paper, SSRN.

Fischer, Black, (1980), The magic in Earnings : Economic Earnings versus Accounting Earnings, *Financial Analysts Journal*, No.6, pp. 377-400.

Francis, J., R. LaFond, P. Olsson, and K. and Schipper,(2004), Costs of equity and earnings attribute, *The Accounting Review* 79 No, pp. 967-1010.

Francis, J., R. LaFond, P. Olsson, and K. and Schipper, (2005), The marken Pricing of Accruals Quality, *Journal of Accounting and Economics*, No. 2, pp. 295-327.

Gopalan, R., V. Nanda, and A. and Seru,(2007), Affiliated Firms and Financial Support: Evidence from Indian Business Groups, *Journal of Financial Economics*, No. 3, pp. 759-795.

- Hodge, F,(2003), 'Investors' Perceptions of Earnings Quality, Auditor Independence, and the Usefulness of Audited Financial Information, *Accounting Horizons*, (Supplement), pp.37-48.
- Lipe, R,(1990), The Relation Between Stock Returns and Accounting Earnings Given Alternative Information, *The Accounting Review* ,No. 65, pp.49-71.
- Mkhail,M.Walther ,B .Willis ,R,(2003), Reactions to Dividend Changes Conditional on Earning Quality, *Journal of Accounting and Auditing and Finance* ,No.1, pp.121-151.
- Morck, R. A,(2005), History of Corporate Governance Around the World: Family Business Groups to Professional Managers, Working Paper, SSRN.
- Revsine , L .Collin , D. Johnson,B ,(1999), *Financial Reporting and Analysts* , Prentice Hall , Upper Saddle Reiver, New Jersey, Page 988.
- Richardson, S. Sloan, R. Soliman, M. Tuna , I,(2001), Information in Accruals about the Quality of Earnings, Working Paper University of Michigan Business School , ann arbor, page 52.
- Ronny, manos. Victor Murinde, Green, J, (2012), Dividend Policy and Business Groups: Evidence from Indian Firms, *International Review of Economics and Finince*, No.12, pp. 42-56.
- Shipper, Katherine and Vincent, Linda,(2003), Earnings Quality. *Accounting Horizons*, No. 17, pp. 97-110.
- Velury, Uma and David S.Jenkins, (2006), Institutional Ownership and the Quality of Earnings, *Journal of Business Reasearch*, No.9, pp. 1043-1051.